

Uničenje premoženja v mestu z grafiti

Avtor: **Blaž Mrva**, univ. dipl. pravnik, odvetnik v Odvetniški pisarni Mrva, akademski slikar

Avtor: **Lucija Strojan**, dipl. pravnica (UN)

Datum objave: 1.10.2020

Rubrika: PREKRŠKOVNO PRAVO

Področje: **Prekrški**; **Obligacije**

Citat: Mrva Blaž, Strojan Lucija, Uničenje premoženja v mestu z grafiti, Pravna praksa, št. 38, 2020, str. 14-16.

V centru Ljubljane grafiti na vsakem koraku

Vsakdo, ki pozna center Ljubljane, ve, da je z grafiti "okrašen" velik del centra mesta. Porisane so stavbe, podhodi, pasaže, arkade itd. Tematika tega prispevka je "urbani pojav" grafitiranja. Avtorja izhajata predvsem iz izkušenj in podatkov v Mestni občini Ljubljana (MOL). Odpravljanje škode zaradi grafitiranja zahteva znatna sredstva občine in prebivalcev. Mestna občina Ljubljana je v letu 2019 za odstranjevanje grafitov porabila 60.144 evrov. Škoda na zasebnih stavbah pa prizadene predvsem lastnike stanovanj in poslovnih prostorov.

"V mestu hkrati potekata dva procesa, po eni strani gradimo, izboljšujemo življenja v mestu, po drugi strani mesto uničujejo."

(Janez Koželj, podžupan Mestne občine Ljubljana)

Avtorja sva pregledala ulice v centru mesta in ugotovila, da so z grafiti porisane praktično vse ulice med Tivolsko cesto in Grajskim hribom. Čistih je le nekaj ulic v starem delu mesta (Prešernov trg, Stritarjeva ulica, Mestni trg, Stari trg). Zaenkrat so stavbe glavnih državnih organov, kot so stavba vlade, urad predsednika, parlament, ministrstvo za pravosodje, ministrstvo za notranje zadeve, še čiste, vendar so ponekod že deset ali dvajset metrov od teh stavb po zidovih grafiti. Nekateri deli so povsem popisani (Trubarjeva ulica, območje Muzeja sodobne umetnosti in Slovenskega etnografskega muzeja). Z grafiti so porisane tudi glavne ceste, ki vodijo v mesto (na primer Celovška cesta, Tržaška cesta).

Urbana subkultura na dovoljenih površinah

Grafite lahko razdelimo v dve glavni skupini:

1. Eno vrsto grafitov predstavljajo **podpisi**, znaki, ki označujejo posameznega grafitarja (*tags*). Takšnih grafitov je velika večina, velik del takšnih grafitov pišejo mladoletniki.
2. Druga vrsta so **stenske slike** (murali, *murals*).

Grafitiranje opisujejo kot del urbane subkulture. Stenske slike opisujejo tudi kot umetnostno zvrst. Kot del umetniškega ustvarjanja ga obravnava tudi MOL, ki je grafitarjem dala na voljo večje število lokacij (zidov, podhodov in podobno), kjer je risanje grafitov dovoljeno. MOL skoraj vsako leto obstoječim dovoljenim lokacijam doda še kakšno novo.

MOL je določila 17 lokacij, kjer je grafitiranje dovoljeno.¹ S tem je želela spodbuditi "dvig kakovosti grafitiranja in obogatiti podobo javnih prostorov, obenem pa preprečiti

tovrstno uničenje javnih površin".²

Sankcije, odgovornost, pristojnost

Grafitiranje je prekršek po Zakonu varstvu o javnem redu in miru (ZJRM-1),³ ob zadostni intenziteti pa lahko preraste v kaznivo dejanje v skladu s Kazenskim zakonikom (KZ-1).⁴ Vzporedno se vzpostavi tudi odškodninska odgovornost storilca.

Prekrškovne sankcije

ZJRM-1 grafitiranje inkriminira v 13. členu, ki ga poimenuje "pisanje po objektih". Predpisana globa znaša slabih 210 evrov. Določilo navedenega člena prepoveduje vsakršno pisanje ali risanje po zidovih, ograjah ali drugih dostopnih krajih. Če je grafit narejen z namenom vzbujanja narodnostne, rasne, spolne, etnične, verske, politične nestrpnosti ali nestrpnosti glede spolne usmerjenosti, se storilec kaznuje z globo najmanj 835 evrov.⁵

Zakon o prekrških (ZP-1)⁶ določa, da se prekrški lahko določijo z zakonom, z uredbo vlade ali z odlokom samoupravne lokalne skupnosti. Pri tem je lokalna skupnost najbolj omejena: z odlokom samoupravne lokalne skupnosti se smejo določiti prekrški in zanje predpisati globe samo v določenem znesku ter samo za kršitve predpisov, ki jih same izdajajo v okviru svojih pristojnosti, pod pogojem, da jih zakon ali uredba še ne sankcionirata.⁷ Ob taki širini diktacije ZJRM-1 ima občina pri sankcioniranju grafitiranja trenutno zvezane roke.

Kaznivo dejanje uničenja ali poškodovanja tuje stvari (220. člen KZ-1)

Risanje grafitov lahko pomeni kaznivo dejanje iz 220. člena KZ-1 (uničenje ali poškodovanje tuje stvari), lahko pa tudi iz 219. člena KZ-1 (poškodovanje ali uničenje stvari, ki so posebnega kulturnega pomena ali naravne vrednote). Sodne prakse v zvezi s tem je zelo malo:

1. V primeru grafitu v podzemni garaži trgovskega centra dolžine 3,1 m (napis "TITO REV"), kjer je bila škoda ocenjena na 220 evrov, je sodišče izreklo, da v lastniško pravico lastnika ni bilo poseženo v obsegu in na način, ki bi terjal kazenskopravno intervencijo.⁸
2. Sodišče je sicer v primeru pisanja po avtomobilu izreklo, da je šlo za poškodovanje tuje stvari.⁹
3. Enako je sodišče izreklo, ko je šlo za uničenje mobilnega telefona¹⁰ ali vhodnih vrat,¹¹ tako da bi glede na povzročeno škodo lahko šlo tudi pri risanju grafitov za kaznivo dejanje poškodovanja tuje stvari.

Odškodninska odgovornost

Glede na to, da je z Obligacijskim zakonikom (OZ)¹²

splošno prepovedano povzročanje škode, je v vseh navedenih primerih podana tudi odškodninska odgovornost storilca.¹³ Velik del grafitarjev, predvsem tistih, ki "označujejo" ("tagirajo"), je mladoletnikov. Tako lahko poleg odškodninske odgovornosti storilca pride v poštev tudi odškodninska odgovornost staršev.¹⁴ Odškodninska odgovornost staršev je krivdna. Dokažejo lahko, da niso odgovorni za škodo, ki jo je povzročil njihov otrok. Sodišče je na primer obsodilo starše otroka, ki so mu kupili motor, pa niso poskrbeli, da bo ta pri vožnji spoštoval predpise.¹⁵ Iz sodne prakse je mogoče povzeti, da sodišča dokaj strogo presojujejo odškodninsko odgovornost staršev, vendar v objavljeni sodni praksi nismo zasledili primerov odgovornosti staršev za škodo mladoletnih otrok zaradi risanja grafitov.

Pristojnosti inšpekcije, policije in občinskega redarstva

Poseganje v fasade je lahko nezakonito po Zakonu o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1).¹⁶ ZVKD-1 ne določa prekrškov za takšne kršitve, so pa lahko predmet inšpekcijskega postopka. Inšpektor lahko odredi sanacijo stanja.¹⁷

Za pregon prekrška grafitiranja sta v skladu z ZJRM-1 pristojna policija in občinsko redarstvo.¹⁸ V Ljubljani stanje na ulicah nadzorujejo občinski redarji skupaj s policijo.¹⁹ Sodelovanje naj bi bilo zelo dobro, poteka tudi na podlagi posebnega protokola o sodelovanju Mestnega redarstva MOL in Policijske uprave Ljubljana. Težava je v tem, da so grafitarji organizirani in da se obveščajo o obhodih policije in redarstva. V letih od 2015 do 2019 je bilo zaradi nedovoljenega grafitiranja izrečenih le šest ukrepov.²⁰

Prizadevanja MOL za čisto mesto

MOL si prizadeva, da bi bilo mesto čisto. Na določenih lokacijah takoj (najkasneje v 48 urah) odstranjujejo grafite. V letu 2019 je občina očistila in zaščitila skupno 6.084 m² površin, onesnaženih z grafiti.²¹ Pred leti je MOL določene ulice v celoti očistila, grafiti, ki so se pojavili na novo, pa so bili takoj odstranjeni. Takšen pristop se tudi po svetu izkaže za najbolj učinkovito preganjanje grafitov. Nekatera mesta imajo posebne ekipe, ki sistematično čistijo celotne ulice. Od leta 2015 v Ljubljani poteka tudi kampanja "Človek, čuvaj svoje mesto, samo eno imaš",²² ki med drugim nagovarja prebivalce, naj ne uničujejo svojega mesta. Mestna občina Ljubljana je v letu 2018 Ministrstvu za pravosodje predlagala spremembo ZJRM-1, ki bi med drugim predvidela več pristojnosti redarstva.

Kjer so grafiti na zasebnih stavbah, mesto za odstranitev grafitov praviloma najprej zaprosi za dovoljenje lastnike stavb. Praktično bi bilo, da bi občina dovoljenje od lastnikov (upravnikov) pridobila enkrat za vse bodoče primere, vsaj v predelih, kjer je grafitiranje največ. Glede na to, da je število upravnikov relativno majhno, obstajajo pa tudi registri

upravnikov, bi bilo mogoče to administrativno oviro enostavno premagati.

Postavlja se vprašanje, ali lahko občina javna sredstva uporabi za čiščenje zasebnih stavb. Načelno je za takšno porabo javnih sredstev treba sprejeti ustrezen sklep občinskih organov (praviloma v okviru določenega programa) in postavko vključiti v proračun. V vsakem primeru morajo obstajati poti, na podlagi katerih lahko občina javna sredstva za odstranjevanje grafitov, pa tudi za neposredno čiščenje stavb nameni zasebnikom.

Odstranjevanje grafitov je tehnično dokaj zahtevno, saj se na različnih površinah grafiti odstranjujejo z različnimi sredstvi. Po odstranitvi grafita je priporočljivo površine zaščititi s premazi, zaradi katerih se grafiti na takšne površine ne primejo več. Ponekod nove stavbe, na primer mostove, podvoze in podobno, takoj zaščitijo s takšnimi sredstvi. Zato je smiselno, da se z odstranjevanjem grafitov ukvarjajo specializirana podjetja ali da ta vsaj pomagajo zasebnikom pri odstranjevanju.

Kaj deluje?

Na spletu je mogoče najti zapise, kaj je treba storiti za učinkovito preganjanje grafitov. Nekateri poudarjajo, da je treba izvajati različne ukrepe, saj samo represija ali samo čiščenje mesta ne zadošča. Med takšne ukrepe uvrščajo:²³

1. Odločnost župana in drugih organov mesta, ki dajo jasno sporočilo, da grafitov mesto ne bo toleriralo. Pri tem je pomembno sodelovanje različnih služb mesta.
2. Javne kampanje o preganjanju grafitov z izobraževanjem v šolah, ozaveščanjem javnosti in sodelovanjem mesta in prebivalcev pri preprečevanju in odstranjevanju grafitov.
3. Dajanje na voljo prostorov (sten), kjer je grafitiranje dovoljeno.
4. Sprejem predpisov, ki od lastnikov nepremičnin v zelo kratkem času zahtevajo odstranitev grafitov, sicer storijo prekršek. Hkrati naj takšne ukrepe spremlja možnost, da mesto samo odstrani grafite (na primer prvič), pri ponovnem grafitiranju pa mesto lastnikom da na voljo čistilna sredstva ali barve, da grafite sami odstranjujejo.
5. Takojšnje odstranjevanje grafitov na najbolj vidnih mestih (ob glavnih cestah, na mostovih, podvozih in podobno). Redno, na primer tedensko, odstranjevanje grafitov naj bi bistveno zmanjšalo število grafitov.
6. Motivirani in dobro organizirani policisti (redarji), ki se tudi infiltrirajo v grafitarsko skupnost.
7. Mladoletniško kaznovalno pravo, ki ostro kaznuje storilce in ne dopušča, da se sankcijam izognejo na primer z izrekom opomina. Zavedanje grafitarjev o tem, da so lahko ostro kaznovani, je močan dejavnik, ki zmanjšuje

grafitiranje.

8. Stalna komunikacijska točka (*hotline*), kamor prebivalci lahko sporočajo o novih grafitih.
9. Vključevanje prostovoljcev, ki sami odstranjujejo grafite, predvsem če sredstva za odstranjevanje zagotovi mesto.

Predlogi za spremembe predpisov in druge spremembe

1. Nedvomno bi bilo treba povečati sedaj simbolične kazni za prekrške. Zvišanje glob je treba doseči na zakonski ravni, za kar je treba spremeniti **ZJRM-1**. Občina sama zaradi podrejenosti pristojnosti za določanje prekrškov in glob zanje prekrška grafitiranja ne more urejati, saj je materijo že uredil navedeni zakon. Druga možnost je izvetje tega prekrška iz **ZJRM-1**, da se njegova ureditev prepusti občinam.
2. Mogoče bi bilo predpisati, da so lastniki nepremičnin dolžni odstraniti grafite v kratkem času (na primer v 48 urah), vendar naj pri odstranjevanju grafitov mesto nudi zasebnim lastnikom pomoč (npr. brezplačna odstranitev grafitov in dajanje na voljo sredstev za odstranjevanje grafitov).
3. Sistematično preganjanje grafitarjev - nizko tveganje za izrek globe s strani policije ali mestnega redarstva je prav tako zelo pomembno. Izvršene prekrškovne in potencialno kazenske sankcije bi nedvomno zmanjšale grafitarstvo in vandalizem, vendar je za to, kot rečeno, storilce treba tudi ujeti v večjem številu.
4. Vzpostavitev službe na ravni mesta, ki bi sprejemala prijave o novih grafitih, ki bi omogočala povezovanje lastnikov in prostovoljcev ter mestnih služb pri odstranjevanju grafitov in ki bi dajala na voljo sredstva za odstranjevanje grafitov lastnikom.
5. Spremembe predpisov, ki bi poenostavile porabo javnih sredstev za odstranjevanje grafitov na zasebnih stavbah (predvsem v središču mesta).

Namesto povzetka pa še enostaven uvodni zapis o grafitiranju enega od velemest:

"Risanje grafitov je vandalizem. Plaši skupnost, uničuje lastnino in zmanjšuje kakovost našega življenja."²⁴

1 <http://www.ljubljana.si/sl/aktualno/nadaljujemo-s-kamp-anjo-clovek-cuvaj-svoje-mesto/> .

2 <http://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/javne-povrsine-i-n-utrip-mesta/skrb-za-mesto-in-mescane> .

3 Ur. I. RS, št. 70/06.	februarja 2020, str. 20.
4 Ur. I. RS, št. 29/11 - UPB in nasl.	21 Zaključni račun proračuna Mestne občine Ljubljana za leto 2019 št. 410-81/2020-37 z dne 15. junija 2020, str. II/314.
5 Člen 20 ZJRM-1.	22 http://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/javne-povrsine-in-utrip-mesta/skrb-za-mesto-in-mescane/clovek-cuvaj-s-voje-mesto/ .
6 Ur. I. RS, št. 50/12 - UPB in nasl.	23 Povzeto po Stanton, R.: 10 Steps to a Graffiti Free City, The Missouri Municipal Review, 16. julij 2011, https://cdn.ymaws.com/www.mocities.com/resource/resmgr/rev_iew_articles/tenstepsgraffitifreecityjuly.pdf .
7 Člen 3 ZP-1.	24 https://www.chicago.gov/city/en/depts/streets/provdrs/graffiti_blasters.html .
8 VSL opr. št. VII Kp 19826/2015 z dne 23. avgusta 2018.	
9 Sodba VSM opr. št. IV Kp 88506/2010 z dne 9. maja 2019.	
10 Sodba VSM IV Kp 21947/2017 z dne 21. maja 2019.	
11 Sodba VSM opr. št. III Kp 20397/2017.	
12 Ur. I. RS, št. 97/07 - UPB in nasl..	
13 Člen 131 OZ.	
14 Člen 142 OZ.	
15 Pravno mnenje, občna seja VS RS, 21. in 22. december 1992, Poročilo VSS 2/92, str. 9 (citirano po Juhart, M., in Plavšak, N. (ur.): Obligacijski zakonik (OZ) s komentarjem, GV založba, Ljubljana 2003, I. knjiga, str. 827).	
16 Ur. I. RS, št. 16/08 in nasl.	
17 Prvi odstavek 115. člena ZVKD-1.	
18 Člen 27 ZJRM-1.	
19 Sodelovanje poteka na podlagi 9. člena Zakona o občinskem redarstvu (Ur. I. RS, št. 139/06, 9/17).	
20 Letno poročilo o delu mestnega redarstva Mestne občine Ljubljana v letu 2019 št. 023-92/2019-4 z dne 26.	